

Referències bibliogràfiques i documentals

-“Correspondència rebuda, 1912”. Hist. VII 15y. Arxiu Municipal de Manacor.

-CORTÈS, Santiago: **L'església de Manacor a principis del segle XX. Cronicó de l'església de Manacor, 1900-1925**. I Jornades d'estudis locals de Manacor. Manacor. 2001.

-FERRER, Rafel: **Manacor es ciudad y su Ayuntamiento es ilustre desde el 21 de mayo de 1912**. Revista “Perlas y Cuevas”, núm. 667, del 10 de gener de 1987.

-“Llibre d'Actes de l'Ajuntament, novembre 1910- febrer 1912”. Hist. I 13 30. Arxiu Municipal de Manacor.

-“Llibre d'Actes de l'Ajuntament, febrer 1912- gener 1913”. Hist. I 13 31. Arxiu Municipal de Manacor.

-Setmanari “La Aurora”, números 289, 293 i 296.

La creació de les escoles rurals a Manacor (1926 - 1932)

Magdalena Amengual Binimelis

1.- Aspectes previs

1.1.- El problema escolar de les Balears¹

Al voltant de l'any 1923 trobam que a les Balears hi ha un grau d'analfabetisme molt elevat perquè l'ensenyament a les escoles era molt deficitari. Aquest fet era conseqüència de l'estancament de l'escola primària durant els 50 anys anteriors, i durant aquest temps s'havien anat formant els pobles a causa de la divisió de terres, quedant desatesa l'àrea educativa.

L'any 1923 comença la dictadura de Miguel Primo de Rivera. Durant els anys 1923 a 1926, es va treballar per donar a conèixer la necessitat de l'ensenyament i de l'educació primària. Es començaren a sol·licitar i a crear moltes d'escoles rurals, i a graduar les escoles dels nuclis urbans.

El conflicte sorgí quan es va detectar la manca de locals per a escoles. La solució en aquest problema la va oferir l'inspector Sr. Juan Capó, com es pot llegir en el següent text:

“Y en la mañana del día 10 del mismo mes, se celebró, en el salón de actos del Museo Pedagógico, la dicha Asamblea, asistiendo a la misma todos los Alcaldes de la provincia y todas las Autoridades. Después de un exordio para explicar las causas del llamamiento, el Inspector Capó, presentó el problema y la solución, que leyó, ya concretada en una instancia del Sr. Leal, siendo aprobada por aclamación y según la cual los pueblos, mancomunados, se comprometían a construir todas las escuelas de la provincia en un plazo muy breve y con gran economía del Estado, si se autorizaba el funcionamiento de una Comisión Provincial sujeta a las normas(...)”²

Com es pot observar, la solució era construir escoles noves allà on no eren suficients . A l'acord pactat per tots els batles el 10 de juny de 1926 es pot veure l'interès que hi havia en tota l'illa d'augmentar el nivell educatiu de la població, i per aquest motiu els batles dels diferents pobles es comprometeren a construir les escoles i es va posar en funcionament una Comissió Provincial.

Dins la Comissió Provincial hi havia l'arquitecte escolar Sr. Guillem Forteza, que va dissenyar totes les escoles d'aquesta època i per tant les escoles rurals de Manacor.

Després de la visita que va fer la Comissió Provincial a Madrid, per mirar com fer viable el projecte i adaptar-lo a les normes legals, es féu un estudi de necessitats de cada una de les localitats de la província per veure quantes escoles eren necessàries per arribar a tota la població infantil.

El resultat d'aquest estudi es va fer públic en el següent quadre³:

Cuadro de las Escuelas-maestros de Baleares

Partidos	Escuelas que debe tener	Escuelas que tenía	Escuelas creadas	Escuelas que tiene	Escuelas que faltan
Palma (Capital)	105	32	34	66	39
Palma (Pueblos)	94	53	18	71	23
Inca	127	58	5	63	64
Manacor	117	51	22	73	44
Mahon	59	31	1	32	27
Ibiza	60	14	28	42	18
Totales	562	239	108	347	215
Relatividad		42'52%	19'21%	61'73%	38'27%

Per analitzar aquest quadre s'ha de tenir en compte que en aquesta època les escoles mestres es referien a les aules que hi havia d'haver, i normalment eren unes quatre aules per edifici escolar. Respecte de Manacor, es varen crear 22 escoles mestres, fent un total de 73, de les 117 que havia de tenir per poder cobrir les necessitats del municipi.

1.2. La població rural a Manacor al voltant de 1926

- Causes del sorgiment de la població rural

La població de Balears al 1929 era aproximadament de 350.000 habitants, repartits en uns 144 nuclis que formaven 66 ajuntaments. Els nuclis de població d'aquests ajuntaments eren majoritàriament superiors a 2.000 habitants.

Els motius, entre d'altres, de per què en aquests anys hi havia tanta població dispersa dels nuclis urbans eren el fet que hagués desaparegut el risc d'incursions i que les zones costeres eren més segures, més fèrtils i per tant més rendibles. Això propiciava que la gent del poble anàs a viure fora del nucli urbà i, com a conseqüència, augmentassin la població rural i els infants en edat escolar. Aquest fet també es nota en el municipi de Manacor, on sorgiren zones rurals com sa Murtera, Son Macià, Son Negre, s'Espinagar i el puig de l'Anar, allunyades de la costa entre 10 i 5 quilòmetres. Com confirma madò Maria Galmés i Galmés, "a la zona de l'Espinagar, hi havia molta de gent que venia de Felanitx i Calonge, perquè hi tenia un bocí de terra i una caseta"⁴. Aquesta concentració de famílies a fora vila, juntament amb l'interès polític que hi havia de conscienciar de la necessitat que els infants i joves rebessin formació acadèmica per augmentar el nivell cultural del poble, féu més fàcil que l'any 1926 es demanàs la creació de les escoles rurals, en els indrets abans esmentats, i que el 1932 ja estassin obertes i en funcionament.

- La població infantil a les zones rurals

Així, al 1926, a sa Murtera, segons els documents de l'època, trobam "(...) en el parage conocido por "La Murtera", distante de esta ciudad siete kilómetros, cuya población diseminada por aquella comarca es de 179 habitantes y cuyo censo escolar arroja una suma de 84 niños/as(...)"⁵. Igualment es reafirma la quantitat d'alumnes en un certificat del secretari de l'Ajuntament⁶.

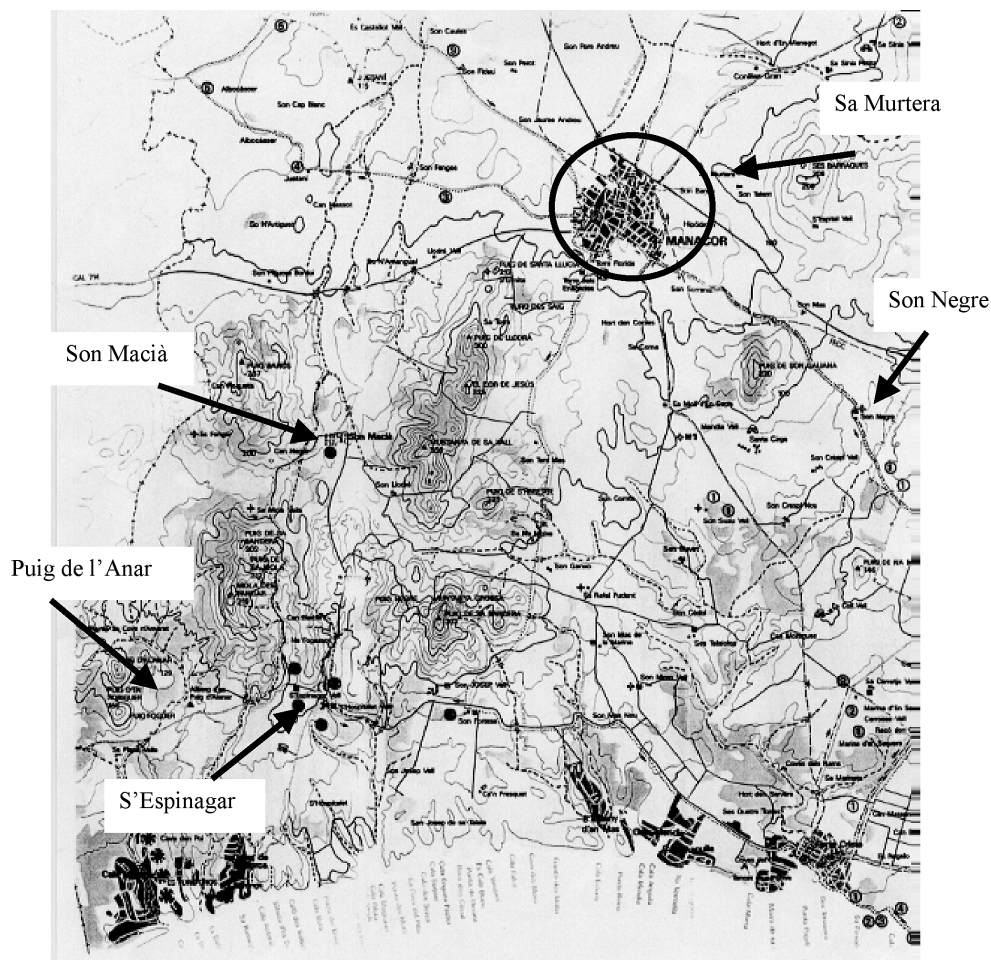
Del puig de l'Anar, el batle, en una carta dirigida al director general, expressava: "(...) en el parage conocido por El Puig de L'Anar, distante de esta ciudad once kilómetros, cuya población diseminada por aquella comarca es de 420 habitantes y cuyo censo escolar arroja una suma de 59 niños y niñas (...)" ; igualment certificat pel secretari Sr. Sebastià Perelló⁸.

A s'Espinagar la situació era la següent: "(...) en el parage conocido por El Espinagar, distante de esta ciudad nueve kilómetros, cuya población diseminada por aquella comarca es de 148 habitantes y cuyo censo escolar arroja una suma de 74 niños y niñas (...)"⁹; i com en les anteriors està certificat pel secretari de l'Ajuntament.¹⁰

A Son Negre, el secretari Sr. Sebastià Perelló certifica que:"(...) según el Padrón de habitantes de este municipio, ultimamente rectificado, la población de derecho del parage conocido por Son Negre y regiones contiguas, es de 186 habitantes"¹¹ ; i en un altre certificat consta que: "el examen del censo escolar vigente en este municipio, resulta que la población escolar de la comarca Son Negre y regiones contiguas es la de 89 escolares entre niños y niñas"¹²

- Mapa: localització geogràfica de les escoles rurals

En el mapa següent es pot observar geogràficament la ubicació de les escoles rurals i la proximitat a què es trobaven de la costa i del poble de Manacor.

2.- Sobre la creació de les escoles

2.1.- Documentació necessària per a sol·licitar la creació d'escoles

Els requisits necessaris per a sol·licitar la creació d'una escola eren: primer, una demanda directa per part del batle; segon, que es formàs la Junta Local de Primera Ensenyança i veïes també la necessitat de crear noves escoles; tercer, que

l'Ajuntament es comprometés a aportar el local i el material necessari; quart, saber la població que es beneficiaria de la creació de les escoles; i cinquè, que l'inspector de Primera Ensenyança també n'estàs assabentat.

Entregar tota aquesta documentació suposava fer un cens si no estava fet; conscienciar la gent de la importància de demanar-ho; promoure un grup de gent que s'organitzàs i recollís les demandes; i coordinar-se i treballar junts, d'una banda, la gent que conformava l'Ajuntament i els pagesos, i, de l'altra, els que formaven la Junta Local i els de la Provincial.

Així, el dia 10 d'abril de 1926 la Junta Local de Primera Ensenyança va celebrar una sessió en què acordà sol·licitar la creació de les escoles de sa Murtera, de s'Espinagar¹³, de Son Negre¹⁴ i des puig de l'Anar.

Respecte de la conscienciació de la població d'aquesta època de la necessitat d'educar els seus fills, no saben fins a quin punt era general, és a dir, si cada família realment ho creia necessari o si era simplement una forma de manifestar i fer extensible la ideologia política que hi havia en aquells anys, ja que segons madò Maria Galmés i Galmés, "els seus padrins l'amo en Monserrat Galmés era el seu padrí, que eren els pagesos del marquès de la Torre, a qui van comprar les cases velles de s'Espinagar i molt de terreny, van donar les terres perquè es construís l'escola i hi poguessin anar els veïnats i els seus nets."¹⁵

La sessió de l'Ajuntament en què es demanà la creació de les escoles necessàries es va fer dia 30 d'abril de 1926, en l'acta de la qual s'exposen els motius i els compromisos que prendrà l'Ajuntament sobre aquest tema, i diu així:

"Dada cuenta del acuerdo de la Junta Local de Primera Enseñanza de proponer a esta corporación se sirva acordar solicitar de la Superioridad la creación de escuelas nacionales mixtas en el Espinagar, Puig de l'Anar, La Murtera y Son Negre; considerando muy justificado el acuerdo, habida cuenta el gran número de niños y niñas que dada la distancia que separa dichos puntos de esta ciudad, se ven imposibilitados de adquirir debida instrucción, se acuerda por unanimidad solicitar de la Dirección General de Primera Enseñanza la modificación del arreglo escolar de esta ciudad, incluyendo en él una escuela nacional mixta, servida por maestro, a excepción de la de l'Espinagar, que lo será por maestra, en cada uno de los antes mencionados sitios, obligándose el Ayuntamiento a facilitar local para dichas escuelas en las debidas condiciones y casa-habitación decente y capaz para el maestro y su familia y dotar a dichas escuelas del material pedagógico que sea necesario.

Se acuerda conste en acta el agradecimiento de la corporación a los que ceden los solares correspondientes para la edificación de las escuelas anteriores."¹⁶

L'Ajuntament s'havia de comprometre a cedir el local per poder fer classe, a donar habitatge al mestre i a aportar el material necessari per a desenvolupar les assignatures.

El fet que especifiquessin que volien una mestra ve donat, segons madò Maria Galmés Galmés, perquè l'amo en Monserrat Galmés, el seu padrí, el qual va cedir les terres perquè hi fessin l'escola, ho va demanar així, ja que considerava "que una senyora sempre ensenya més els infants petits"¹⁷

2.2.- Patronat escolar

Ahora també es va fer necessari crear un Patronat Escolar per a cada una de les escoles que es volien construir i el reglament que l'havia de regir.

El Patronat el formaven representants de l'Ajuntament, de l'església (el vicari administrava el doblers), i hi havia també un mestre i una representació dels pares.

L'objectiu d'aquest Patronat: l'edificació dels locals i la seva conservació.

Les despeses de construcció i conservació es pagaren per mitjà dels pressuposts municipals i també per mitjà de donatius i rifes.

2.3.- Inici de la construcció de les escoles rurals

Així, el dia 29 de juny de 1926, a Son Negre es va posar la primera pedra per començar a construir l'escola:

“En el caserío de Son Negre, día 29 de junio de 1.926, reunido el Ilmo. Ayuntamiento de Manacor bajo la presidencia del Sr. Alcalde D. Jose Oliver Billoch, la Junta Local de Primera Enseñanza, el Sr. Inspector Provincial D. Juan Capó Valldepadrinas y el Patronato constituido para la construcción de la Escuela Nacional, procediéndose a la bendición y colocación de la primera piedra para el edificio-escuela donde ha de forjarse el espíritu de los hijos de sus fundadores cuya memoria sabran enaltecer el día de mañana.(...)”¹⁸

De les altres escoles, no en tenim constància de quan es començaren a construir. De la de s'Espinagar, madò Maria Galmés recorda que feren una festa quan posaren la primera pedra, però no recorda en quin any va ésser¹⁹.

En data de 21 de desembre de 1927, l'inspector de Primera Ensenyança comunica al batle que han estat creades amb caràcter provisional les escoles de s'Espinagar, puig de l'Anar, sa Murtera i Son Negre.

L'escola de Son Negre, segons l'amo en Toni Mas Matamales, que era infant quan la varen fer, diu que es va obrir l'any 29, per la qual cosa feren un festa on acudiren les autoritats i tots els veïnats que havien ajudat a fer-la, i hi anaven més o menys uns 40 nins i nines.²⁰

3.- Aspectes econòmics

3.1. Fonts de finançament per a la construcció de les escoles rurals

- Aportacions municipals

La construcció de les escoles rurals suposava una aportació econòmica per part de l'ajuntament. El dia 30 d'abril de 1926, en una sessió de l'Ajuntament, es començà a preveure com es podien aconseguir els doblers per tal de poder dur a terme el compromís econòmic.

“(…) Habida cuenta que la reforma proyectada exige gastos que exceden de los medios ordinarios de que dispone el ayuntamiento, cuyos gastos tienen que aumentar con los que exigen la construcción de la Escuela Graduada para niños y escuelas rurales antes recordadas, se acuerda acudir a la facultad que a los

Ayuntamientos concede el vigente Estatuto Municipal de emitir empréstito para llevar a cabo obras y servicios de primer establecimiento quedando encargada la Comisión Permanente de proceder al estudio y redacción del oportuno proyecto de presupuesto extraordinario, haciendo uso del derecho además de aplicar las contribuciones especiales por obras y reformas que regula el citado Estatuto Municipal.(...)”²¹

La forma de poder fer front a la despesa per a costejar les escoles rurals, tal com es descriu a l'anterior text, fou posar en marxa un préstec de l'Estat i contribucions especials per obres i reformes.

El dia 14 de maig d'aquest mateix any, en sessió extraordinària, s'aprovà i definí com es duria a terme aquest emprèstit:

“(…) Seguidamente expuso el Sr. Presidente que ya conocia el Ayuntamiento los proyectos facultativos formado por el Arquitecto Sr. Forteza para (...) como igualmente el acuerdo de creación de escuelas rurales en el Espinagar, Puig de l'Anar, Sa Murtera i Son Negre, proyectos que ha pesar de la necesidad, conveniencia y utilidad de su realización, no han podido llevarse a cabo por la falta de suficientes recursos, que haciendose el Ayuntamiento intérprete de las aspiraciones del vecindario, había acordado de la última reunión acudir al crédito público con el expresado objeto a cuyo efecto había encargado a la Comisión Municipal permanente la redacción del correspondiente proyecto del presupuesto extraordinario, proyecto que ya estaba en tramitación(...)”²².

Com queda confirmat, l'arquitecte que va fer els projectes fou el Sr. Forteza, que en aquella època era qui dissenyava totes les escoles.

Com que l'Ajuntament no podia fer-se'n càrrec econòmicament, es va haver de fer un projecte per incloure un pressupost extraordinari mitjançant el crèdit públic: es va fer a través de l'emissió d'obligacions de l'Estat de comprar a uns preus i amb un interessos fixos durant 30 anys.

El crèdit no només era per a les escoles rurals sinó que també l'havien d'utilitzar per a millorar i construir altres infraestructures.

L'emprèstit que es va fer per tal de poder pagar les obres de les escoles rurals i també altres reformes fou de 150.000 pts.²³

- Aportacions dels veïnats al 1929

En alguna escola rural hem pogut comprovar com el Patronat Escolar, format per vigilar i fer el seguiment de la construcció de l'escola que representaven, es feia càrrec d'algunes despeses, com és en el cas de l'escola del puig de l'Anar.

“(…) vecinos del Puig de l'Anar, constituidos en Patronato para la construcción del edificio-escuela de dicho barrio. Examinada la situación económica del Patronato, resulta un déficit de cuatro mil quinientas pesetas de las que descontadas mil quinientas setenta y ocho pesetas catorce centimos que son de cuenta del Ayuntamiento según un estado comparativo de obras ejecutadas en el edificio escuela del Espinagar, queda un saldo de dos mil nuevecientas veinte y una pesetas ochenta y seis centimos.

Los comparecientes aceptan hacerse cargo de esta cantidad comprometiéndose a hacerla efectiva por partes iguales a sea en la proporción de trescientas veinte y cuatro pesetas sesenta y cinco centimos cada uno, haciéndose cargo el Ayuntamiento de la continuación de las obras hasta la completa terminación del edificio(...)"²⁴

Els veïnats tenien un gran interès perquè s'acabàs l'escola, ja que ells mateixos es comprometien a avançar els doblers de les obres per tal que es fes l'escola.

Aquesta quantitat després havia d'ésser tornada per l'Ajuntament. Nou mesos després, trobam la petició d'aquest mateix Patronat perquè sia pagada la quantitat, però sembla ésser que la corporació tenia dificultats per complir el seu compromís.

Al 1932, el conflicte econòmic respecte d'aquest crèdit encara no estava solucionat.

"(...) Se presenta luego D. Juan Valens y otros vecinos del Puig de l'Aná solicitando informes sobre el estado del expediente relativo a las responsabilidades de los Ayuntamientos anteriores por tener un crédito por materiales invertidos en el edificio-escuela de dicha barriada, (...)"²⁵

Finalment, el 31 de maig de 1932 la Presidència acorda fer-se càrrec d'aquestes despeses i aprovà pagar el deute que s'havia fet en anys anteriors en un règim de govern distint.²⁶

Respecte de la construcció d'altres escoles, no tenim constància que el Patronat es fes càrrec de les despeses per les obres, encara que a l'escola de s'Espinagar, en el document que es refereix als "Débitos para escuelas rurales", trobam una relació de rebuts entregats pel Sr. Monserrat Galmés²⁷ d'un total de 1.210'89 pts. Potser que ell s'encarregàs de pagar-ho i després de presentar els rebuts.

El que sí queda clar és que hi havia fusters, picapedrers o altres professionals relacionats amb la construcció que anaven, al 1929, fiant el material que utilitzaven i no cobraven amb regularitat les hores que hi treballaven, ja que al 1932 encara trobam reclamacions per no cobrar.

També s'han de tenir en compte les hores que dedicaren els veïns de cada llogaret a ajudar a construir les escoles, tal com estava establert en la normativa del Patronat Escolar i tal com, també, ho confirmen madò Maria Galmés i Galmés i l'amo en Toni Mas Matamales.

- Subvencions estatals

L'Estat col·laborava directament en la construcció d'aquestes escoles subventionant un 20% del seu cost, i el 80% restant quedava a càrrec de l'Ajuntament.

Al mateix temps, però, hi havia una altra subvenció estatal per a la construcció de les escoles.

"(...) Analogamente, el Estado ofrece como subvención o premio a los Ayuntamientos que construyen por su cuenta escuelas graduadas, 10.000 pts. por grado; la provincia de Baleares animada, con plena conciencia de sus deberes ciudadanos, se contenta solo con una subvención de 6.000 pts. por cada sección. Si

todas las provincias de España siguieran igual conducta la carga que hoy temporalmente pesa sobre el estado para resolver el problema de los edificios escolares, quedaria reducido a un 30 por ciento de la que realmente soporta. (...)"²⁸

La subvenció era de 10.000 pts. per cada escola graduada. S'alaba el fet de que a les Balears es demanassin menys doblers dels que s'oferien, però pareix ésser que el cas de Manacor, l'ajuntament o no podia o no volia demanar la subvenció més petita, ja que els tràmits que es feren per demanar la subvenció estatal, anaven destinats a demanar l'ajuda econòmica de 10.000 pts. per cada escola unitària, i no la de 6.000 pts.

No és fins l'octubre del 28, dos anys després, que es torna trobar qualche referència del tema econòmic sobre les escoles rurals.

"(...) Seguidamente el Sr. Alcalde Presidente, manifiesta que habiendose terminado ya los edificios destinados a escuelas mixtas en El Espinagar, Puig de l'Anar, Sa Murtera y Son Negre, veia llegado el momento y así lo había aconsejado la Inspección de Primera Enseñanza de la Provincia de solicitar del Estado la subvención de diez mil pesetas para cada una de dichas escuelas y el Ayuntamiento así lo acuerda por unanimidad, autorizando al Alcalde-Presidente para incoar el oportuno expediente, solicitado por el Estado la subvención antes mencionada."²⁹

3.2. Conflictes econòmics

"(...) Han pasado cuatro años desde que asistimos a la colocación de las primeras piedras y a pesar del tiempo transcurrido es doloroso decirlo, las obras estan sin acabar; hay escuelas que estan sin terminar y otras que ya amenazan ruina. Se hizo un empréstito para la construcción de dichas escuelas, pero al parecer sirvió el dinero para otras obras lo que si es preciso averiguar si éste dinero està en los bolsillos de alguien indebidamente, porque de ser así seria necesaria la devolución(...)"³⁰

Sembla ésser que la construcció de les escoles rurals va provocar polèmica a nivell econòmic, ja que el 28 d'abril de 1930 un regidor es queixava que encara no estaven acabades i demanava què s'havia fet amb els doblers que s'havien d'utilitzar per a la seva construcció. Cosa que contradiu el que fins ara s'ha afirmat respecte que en aquest any totes les escoles estaven acabades.

El senyor Mas va demanar explicacions de per què les escoles no estaven acabades, i va posar en dubte no sols que els doblers de crèdit públic s'haguessin utilitzat per a altres obres, sinó que algú els hagués utilitzat per a interessos personals, afirmant que si era així s'havien de tornar.

Quatre mesos més tard, el senyor Mas volgué demostrar que el pressupost municipal no es gastava adequadament i que era necessari tenir els comptes clars referents a com es gastaven els doblers:

"(...) Hace después uso de la palabra el Sr. Mas, quien dice que un asunto de gran transcendencia le obliga a molestar a los presentes. Hemos de demostrar ante todo que somos manacorenses; que Manacor es nuestro y que debemos estar celosos de sus intereses. Movido de este amor a la Ciudad se ha dedicado a estudiar el

porque de la situación precaria de la Hacienda municipal. Ha dicho el Señor Presidente que las cuentas estan bien formalizadas, pero yo digo que hay que demostrar al pueblo la manera como se ha gastado el dinero; hoy vengo con datos, no con rumores como el primer dia. Es necesario administrar porque de lo contrario podrá venir el caso de una tutela sobre el Ayuntamiento y esto seria muy triste (...)"³¹

Com es pot veure, el Sr. Mas exigí que s'especificàs com es gastaven els doblers i que s'informàs d'això al poble. Així veim com el tema de la construcció de les escoles creava moltes discussions, enfrontava distintes tendències polítiques i era un mitjà per embullar els comptes i derivar doblers a altres butxaques.

Aquest enfrontament, entre d'altres, referent a la forma de com es justificava el pressupost i de com es gastaven el doblers féu que el Sr. Mas, regidor republicà, i el Sr. Soler, regidor socialista, presentassin la seva dimissió, que va ésser acceptada pel Ple de l'Ajuntament en sessió de dia 8 de desembre de 1930.³²

Amb aquesta dimissió quedà tancat aquest capítol econòmic, i no s'arribà a donar-ne cap explicació.

Però nou mesos més tard, en un altre sessió de ple, es tornà a traure el tema, i el motiu fou que no s'havia construït l'escola des Port i s'havien utilitzat els seus doblers per pagar les escoles rurals.

"(...) Seguidamente el Sr. Presidente manifiesta que de la revisión de la gestión administrativa de los Ayuntamientos de la Disctadura resultan dos hechos importantes que merecen la atención de esta Corporación.

En el año 1.925 se confeccionó un presupuesto extraordinario en el que se consignaron 10.000 pts. para la construcción de un edificio escuela en Porto-Cristo, cuya cantidad fue entregada al Sr. Vicario de dicha colonia. Se gastaron unas dos mil pesetas en cimientos para dicho edificio y el resto fue depositado en la Sucursal del Crédito Balear. Pero en Enero de 1.930 el Ayuntamiento acuerda solicitar la devolución de la cantidad porque la escuela había que construirse de otra forma y el entonces Alcalde Sr. Servera la aplica a pagar cuentas de otras escuelas rurales, sin libramientos de ninguna clase y a la sola presentación de las facturas que obran dentro de un sobre en la Oficinas Municipales. (...)"³³

Aquí es reflecteix de nou com els assumptes econòmics a l'Ajuntament no es portaven amb gaires formalismes, i que n'hi havia que volien que fossin transparents per evitar que n'hi hagués d'aprofitats.

Amb el canvi de govern al voltant de l'any 31, el Sr. Mas i el Sr. Soler tornaren entrar dins l'Ajuntament, i tornaren, també, a posar damunt la taula com arreglar els deutes econòmics contrets pel consistori anterior, i evidentment els referents a les escoles rurals. Així trobam referències que a l'any 31 hi ha una sol·licitud perquè es pagui una factura de fusta invertida en l'escola de Son Negre al 1929³⁴. Una altra situació que fa referència en aquest tema és sobre com es subvencionaren les construccions de les escoles rurals, i de les aportacions dels veïnats a l'escola del puig de l'Anar; de fet, fins a l'any 1932 no es va solucionar el deute econòmic contret amb el seu Patronat Escolar al 1929.

3.3. Relació de les despeses ocasionades

COST TOTAL INICIAL (1.929-30) 17.071'78 pts.

SA MURTERA 4.707'37 pts.
 SON NEGRE 5.623'02 pts.
 S'ESPINAGAR 3.861'13 pts.
 ES PUIG DE L'ANAR 4.051'86 pts.

La construcció de les escoles rurals, quant a materials bàsics per fer l'edifici: ciment, fusta, teules, bloquets, rajoles,...

4.- Descripció de les escoles

4.1. Arquitectura dels edificis escolars

El model arquitectònic que s'utilitzà per fer les escoles rurals fou el que dissenyà el Sr. Guillem Forteza, que en aquell temps era l'arquitecte escolar provincial.

El tipus d'escola rural era una construcció constituïda per una sala gran on s'ubicava l'escola, i una casa per al mestre o la mestra completament aïllada de l'aula.

Aquesta estructura de les escoles rurals queda clarament reflectida en les fotos de l'època³⁵, on exteriorment es veu perfectament una sala gran, que era on s'impartien les classes, i un altre apartat, més petit i amb dependències, destinat a ésser la vivenda del mestre.

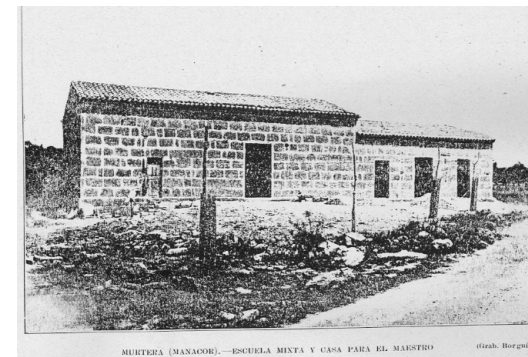

Foto de sa Murtera en construcció

La distribució interior: "(...) Les aules, enrevoltades de quatre parets, espaioses i la majoria amb finestral, tenien tot el necessari. Petites prestatgeries amb calaixos on es guardaven els llibres dels professors, una trentena de taules i cadires per als alumnes i la pissarra just darrera el mestre. Al costat es trobaven les

vivendes dels mestres destinats a impartir diàriament les lliçons.”³⁶ Amb aquesta descripció queda reflectida la senzillesa de l'edifici.

Sa Murtera actual

Son Negre actual

De l'escola de sa Murtera, el mateix article fa la següent descripció:

“L'escola de “Sa Murtera” roman allunyada de les vies de comunicació més concorregudes. Amb una gran aula de dos aiguavessos que centralitza tot el conjunt,(...). L'edifici es tracta pròpiament de l'aula, gran espai rectangular amb els finestrals d'arc rodó a la part posterior. Al seu davant procedeix un porxo recolzat en petites columnes de base quadrangular. A un dels costats de l'aula es desenvolupen, en forma de braç, les diverses dependències destinades a habitatge per al mestre, les quals gaudeixen d'un accés independent. Com a trets decoratius, a part de la solució de les columnes, cal ressenyar la tipologia de les brancalades de portals i finestres i de les peces cantoneres.”³⁷

De l'escola de Son Negre, fa la següent descripció:

“Pràcticament situada al costat de la carretera de Manacor-Son Carrió, conforma juntament amb una església i unes cases de pagès el predi de Son Negre. Una gran aula defineix l'organització de l'espai. Al costat d'aquesta s'hi afegeixen dependències per a altres serveis”³⁸

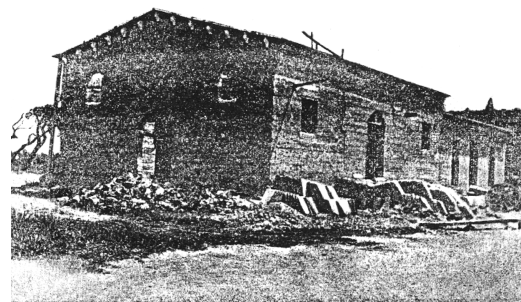
Quan es refereix que al costat hi ha dependències per a altres serveis, es refereix a la casa del mestre, que està construïda amb una distribució semblant a totes les altres.

De s'Espinagar comenta:

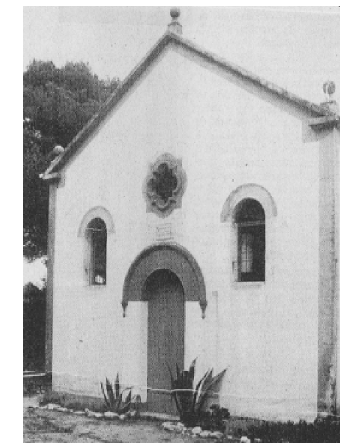
“A part de l'entorn natural, l'element que més qualifica l'escola rural de l'Espinagar és la proximitat de les cases de possessió del mateix nom. Amb el buc de carreus de marès, a l'aula s'adossen altres dependències que constitueixen la vivenda del professor.

Es repeteix l'ordenació habitual amb el protagonisme de l'aula, la qual és precedida per un porxo que presenta una gran obertura com a accés. Al costat hi ha la vivenda. El conjunt assoleix un aspecte molt racionalitzat amb poques preocupacions decoratives, que tan sols es reflecteixen a diversos buits. Aquesta pobresa

decorativa enllaça molt bé amb la constant d'austeritat de la construcció rural mallorquina. Predomina l'allindament de les obertures de la façana. Es troba també un gran finestral de l'aula a la part posterior caracteritzat pels arcs.”³⁹

S'Espinagar

Es puig de l'Anar

Com es pot comprovar, totes les escoles rurals tenien un mateix estil, senzilles, amb una sala gran i sense decoració, ja que el seu objectiu era tenir un lloc on poder atendre un grup nombrós d'infants per instruir-los al mateix temps, independentment de l'edat que tenguessin.

4.2. Estat de conservació dels edificis al final del segle XX

L'escola de Son Negre al 1992

“En parlar de les escoles rurals del terme de Manacor, municipals i privades, es fa obligatori ressenyar la seva deixadesa. La creació d'aquestes escoles s'acordà un 14 de maig de 1926, sol·licitant la seva construcció a la Direcció General de l'Ensenyança. El programa d'arquitectura escolar era realitzat íntegrament arreu de l'illa per Guillem Forteza. En data de 1930, les obres estaven sense acabar i en alguns casos en no gaire bon estat. Posteriorment i després de més de quaranta anys de gran utilitat, al 1975 es tancaren les portes, per no tornar-hi realitzar cap altre tipus d'activitat. Unes escoles municipals totalment oblidades i que ben bé podrien ésser aprofitades per a la visites dels grups d'esplai, o simplement com a edifici històric. Però actualment tant l'escola de sa Murtera, Son Negre, puig de l'Anar i s'Espinagar es troben plenes de brutor, fems, i objectes diversos sense cap utilitat”⁴¹

Amb aquest fragment, en negreta, na Ma Antònia Llodrà comença el seu article sobre les escoles rurals al 1992, i s'ha de dir que al 2002 encara es troben en una situació semblant. Amb el pas dels temps, la funció inicial d'aquestes escoles ha canviat completament, ja que ara ja no serveixen per a ensenyar, sinó que simplement s'han convertit en un edifici amb unes altres utilitats.

“De totes elles, tan sols es conserva una mica la de “Sa Murtera”(…). La resta - al marge de que qualche grup d'excursionisme, d'esplai o simplement d'amics contínuament hi vagin de visita- es troben molt malament. Fins i tot n'hi ha que donen la impressió, pel seu estat de deixadesa i donat que romanen obertes, que és un lloc ideal per als drogoaddictes.”⁴¹

Aquesta afirmació de l'estat de conservació i les funcions que tenien a l'any 92 són certes, ja que la gent que coneixia la seva existència i qualche pic les visitava es queixaven de com s'estaven degradant.

S'ha de dir que la del puig de l'Anar i la de sa Murtera, devers els 85, es varen recuperar i acondicionar, perquè tenguessin la funció d'alberg, però la gestió de l'Ajuntament no va ésser la millor i amb els anys es varen tornar abandonar quasi del tot.

Avui en dia, a l'any 2002, l'escola del puig de l'Anar és seu de l'associació de veïns de s'Espinagar, però el seu estat de conservació de cada dia és més dolent; també, en algunes ocasions, s'utilitza com a lloc d'acampada. L'escola de sa Murtera és la que es conserva millor, i fins fa poc servia com a alberg i s'utilitzava per fer-hi activitats de temps lliure, des de formació fins a acampaments.

Les que estan més abandonades són les de s'Espinagar, que s'està esbucant per moments, i la de Son Negre, que malgrat els veïns la utilitzin per a qualche activitat pròpia i s'encarreguin que no es degradi més, no té cap funció definida.

Amb aquest darrer punt, es vol deixar constància de com unes edificacions que en el seu moment suposaren tot un esforç per part de la gent que vivia en aquestes contrades, i que tenen una història pròpia, que serviren per a educar molts de nins i nines al llarg dels anys en què varen funcionar, un cop tancades, amb el temps quasi han caigut dins l'oblit i no es té present la importància que varen tenir en el seu moment.

Manacor, maig 2002

NOTES

1. El avance de la Provincia de Baleares en un Quinquenio. 13 de septiembre 1.923 a 13 de septiembre 1.928. Palma.-Escola Tipogràfica Provincial 1.929. Pàg. 27 a 31.
2. Ibidem.
3. Ibidem. pàg.30
4. Maria Galmes i Galmés. Entrevista feta a casa seva el dia 20 d'octubre de 1.998 al c/ Nou n. 25 de Manacor a les 20'00h.
5. Copia carta enviada per D. Jose Oliver Billoch. Batlle-president del Ilmo. Ajut. al Sr. Director General de Instrucció Pública de Madrid; Manacor, 18 de Maig de 1.926; 1 fol mecanografiat; Lligai: Instrucció Pública. Construcció Escolar. A.M.M.
6. Sebastià PerellóTrias. Certificat de cens escolar; Manacor,18 de maig de 1.926; 1 fol mecanografiat; Lligai : Instrucció Pública. Construcció Escolar;A.M.M.
7. Copia carta enviada per D. Jose Oliver Billoch. Batlle-president del Ilmo. Ajut. al Sr. Director General de Instrucció Pública de Madrid; Manacor, 11 de Maig de 1.926; 1 fol mecanografiat; Lligai: Instrucció Pública.Construcció Escolar. A.M.M.
8. Sebastià Perello Trias. Certificat de cens escolar; Manacor, 12 de maig de 1.926; 1 fol mecanografiat; Lligai : Instrucció Pública. Construcció Escolar;A.M.M.
9. Copia carta enviada per D. Jose Oliver Billoch. Batlle-president del Ilmo. Ajut. al Sr. Director General de Instrucció Pública de Madrid; Manacor, 8 de Maig de 1.926; 1 fol mecanografiat; Lligai: Instrucció Pública. Construcció Escolar. A.M.M.
10. Sebastià PerellóTrias. Certificat de cens escolar; Manacor, 8 de maig de 1.926; 1 fol mecanografiat; Lligai : Instrucció Pública.Construcció Escolar;A.M.M.
11. Sebastià PerellóTrias. Certificat de cens escolar; Manacor, 20 de maig de 1.926; 1 fol mecanografiat; Lligai : Instrucció Pública. Construcció Escolar; A.M. M.
12. Ibidem
13. Certificat de D. Sebastià Perelló Trias; 8 de maig de 1.926, 1 fol mecanografiat; Lligai: Instrucció Pública. Construcció Escolar, A.M.M.
14. Ibidem, 20 de maig de 1.926.
15. Maria Galmes i Galmés. Entrevista feta a casa seva el dia 20 d'octubre de 1.998 al c/ Nou n. 25 de Manacor a les 20'00h.
16. Llibre d'actes de l'ajuntament de Manacor (24-XII-1925 a 17-XII-1930); Firmada per el batlle, secretari i altres;30 d'abril de 1.926, pàg 16 i 17; manuscrit, A.M.M.
17. Maria Galmes i Galmés. Entrevista feta a casa seva el dia 20 d'octubre de 1.998 al c/ Nou n. 25 de Manacor a les 20'00h.
18. Certificat del Secretari de l'Ajuntament; 29 de juny de 1.926; 1 fol manuscrit; Lligai: Instrucció Pública. Construcció Escolar; A.M.M.
19. Maria Galmes i Galmés. Entrevista feta a casa seva el dia 20 d'octubre de 1.998 al c/ Nou n. 25 de Manacor a les 20'00h.
20. Toni Mas Matamales, entrevista feta a casa seva el dia 12 de desembre de 1.998 al c/ Ciutat, n. 10 de Manacor a les 19'30H.
21. Llibre d'actes de l'ajuntament de Manacor (24-XII-1925 a 17-XII-1.930); 30 d'abril de 1.926, pag. 17; enumerades, manuscrit; A.M.M.

22. Llibre d'actes de l'Ajuntament de Manacor (24-XII-1925 a 17-XII-1.930); 14 de maig de 1.926, pag. 18; enumerades, manuscrit; A.M.M.
23. Llibre d'actes de l'Ajuntament de Manacor (24-XII-1925 a 17-XII-1.930); 21 de juny de 1.926, pag. 24; enumerades, manuscrit; A.M.M.
24. Certificat del secretari de l'ajuntament i el components del Patronat Escolar; 25 de novembre de 1.929; 1 fol mecanografiat; Lligai: Instrucció Pública. Construcció Escolar; A.M.M. Veure apèndix 5
25. Llibre d'actes de l'Ajuntament de Manacor (18-XII-1930 al 8-III- 1932); 22 de març de 1.932, pàg 7, enumerades, manuscrit; A.M.M.
26. Llibre d'actes de l'Ajuntament de Manacor (18-XII-1930 al 8-III- 1932); 31 de maig de 1.932, pàg 50, enumerades, manuscrit; A.M.M.
27. Anònim. Dèbits per a escoles rurals; sense data; 2 fols mecanografiats, no enumerats; pàg 2; Lligai: Instrucció Pública. Construcció Escolar. A.M.M.
28. El avance de la Provincia de Baleares en un Quinquenio. 13 de septiembre 1.923 a 13 de septiembre 1.928. Palma.-Escola Tipogràfica Provincial 1.929. Pàg. 97.
29. Llibre d'actes de l'Ajuntament de Manacor (24-XII-1925 a 17-XII-1.930); 22 d'octubre de 1.928, pàg.62; enumerades, manuscrit; A.M.M.
30. Ibidem.
31. Llibre d'actes de l'Ajuntament de Manacor (24-XII-1925 a 17-XII-1.930); 25 d'agost de 1.930, pag.93; enumerades, manuscrit; A.M.M.
32. Llibre d'actes de l'Ajuntament de Manacor (18-XII- 1.930 a 8-XII- 1.932); 8 de desembre de 1.930, pag.2; enumerades, manuscrit; A.M.M.
33. Llibre d'actes de l'Ajuntament de Manacor (18-XII- 1.930 a 8-XII- 1.932); 1 de novembre de 1.931, pàg.32; enumerades, manuscrit; A.M.M.
34. Llibre d'actes de l'Ajuntament de Manacor (18-XII-1930 al 8-III- 1932); 17 de novembre de 1.931, pàg 62, enumerades, manuscrit; A.M.M.
35. El avance de la Provincia de Baleares en un Quinquenio. 13 de septiembre 1.923 a 13 de septiembre 1.928. Palma.-Escola Tipogràfica Provincial 1.929
36. Mª Antònia Llodrà, "Escoles Rurals, quatre propietats municipals en estat de deixadesa"; pàgs 20 a 23; 7 setmanari; n. 267; Manacor; 3 de gener de 1992, cita pàg 21.
37. Ibidem.
38. Ibidem, pàg citades 21 i 22.
39. Ibidem, pàg citada 23.
40. Mª Antònia Llodrà, "Escoles Rurals, quatre propietats municipals en estat de deixadesa"; pàgs 20 a 23; 7 setmanari; n. 267; Manacor; 3 de gener de 1992, cita pàg 20.
41. Mª Antònia Llodrà, "Escoles Rurals, quatre propietats municipals en estat de deixadesa"; pàgs 20 a 23; 7 setmanari; n. 267; Manacor; 3 de gener de 1992, cita pàg.21.

El comportament electoral de la població manacorina durant la segona república

Arnau Company i Mates

Introducció

El treball és una primera mostra del nostre estudi sobre el comportament electoral del municipi de Manacor durant la Segona República que s'engloba dins una recerca més àmplia del conjunt de les Illes Balears.

Podem dir que aquest estudi és la primera fase de la nostra recerca —i, sens dubte, la més senzilla—, ja que s'analitzen els resultats de les diferents eleccions durant el període republicà i s'estableixen els diferents comportaments electorals. Però ens manca una segona fase, molt més difícil i complicada, en la qual hem d'intentar esbrinar el perquè d'aquests resultats electorals. Per això es fa necessari creuar aquests resultats amb tot un conjunt de variables que condicionen el comportament electoral, com l'associacionisme polític i sindical, la influència de les xarxes caciquils i les seves diferents maniobres, les estratègies de poder i l'estructura socioeconòmica dels electors.

El 1930 la població de Manacor era de 15.765 habitants i la política municipal es trobava en mans de les classes dominants tradicionals. Aquell any, el cens electoral estructurava el municipi en 4 districtes electorals, els tres primers dividits en dues seccions mentre que en el quart hi havia 4 seccions. El total d'electors era de 4.186, 635 (15,17%) dels quals eren del Districte 1r, 858 (20,50%) del Districte 2n, 945 (22,57%) del Districte 3r i 1.748 (41,76%) del Districte 4t. Com s'observa, la separació del municipi en districtes corresponia més a un fet espacial que no al nombre proporcional d'electors.

Durant la Segona República a Manacor hi hagué dues eleccions municipals (12 d'abril de 1931 —tot i que cronològicament es troben a les portes del període republicà les analitzam en aquest treball— i del 29 de maig de 1931.